

PROJECTE:

PUBLICACIÓ DEL RECALL DELS ITINERARIS PER LES TERRES DE CRUÏLLA REALITZATS A ALCANAR

2. Carta de presentació

L'Associació Cultural i Veïnal Lo Rafal d'Alcanar forma part del grup Terres de Cruïlla, des de la trobada de centres d'estudis i entitats del Baix Maestrat i el Montsià, que es va realitzar a Ulldecona el 2008.

El **grup impulsor** Terres de Cruïlla el formaven:

Centre d'estudis Seniens de la Sénia,

Centre d'estudis d'Ulldecona,

Centre d'estudis Planers de Santa Bàrbara,

Centre d'estudis Lo Lliscó de Mas de Barberans,

el Grup d'Estudi 750 aniversari i Centre Excursionista L'Esquetxe de Rossell

Associació Cultural Lo Rafal d'Alcanar.

Posteriorment s'hi han anat sumant:

Centre d'estudis Lo Codolar de les Cases d'Alcanar,

Grup de Catalogació Los Taulons de Sant Rafel i el Castell,

Centre Cultural Traiguera de Traiguera,

Associació de veïns Camí Vell de Peníscola

Associació pro-restauració de l'ermita Sant Sebastià i el Centre d'Estudis del Maestrat (Cervera).

Associació de Santjordiencs Absents de Sant Jordi.

Amics i Amigues de l'Ebre, de Tortosa.

Agrupació de Muntanya El Turmell de Xert.

Associació Cultural La Tella de Sant Mateu.

Associació de Veïns del Bellestar. La Pobla de Benifassà.

Camp d'Aprenentatge del delta de l'Ebre, Club Centre Excursionista la Foradada i

Ajuntament de Sant Carles de la Ràpita.

Parc Natural de la Tinença de Benifassà.

Parc Natural dels Ports.

Centre Excursionista Pedrenyera del Montsià, de Freginals.

Associació Cultural Soldevila, de Campredó.

Associació Cultural Canetana "LO SUAbE", de Canet lo Roig.

Enguany s'incorporen centres i associacions de Vinaròs, Benicarló i Xert.

Aquest projecte està obert a d'altres centres d'estudis, entitats culturals, excursionistes, naturalistes, etc... interessades en col·laborar-hi.

Lo Rafal ha anat organitzant ininterrompudament un itinerari cada any per donar a conèixer el patrimoni cultural, històric, arqueològic, etc. del municipi d'Alcanar.

La voluntat del grup és desenvolupar sinergies per difondre, conservar i defensar el patrimoni cultural, ambiental, monumental, etc. del territori que es troba a banda i banda del riu Sénia.

3. Breu història de l'entitat

L'Associació Cultural Lo Rafal es va crear l'estiu de 1988. Coincidint amb les festes del Remei, a l'octubre, apareixia la revista informativa d'Alcanar [Lo Rafal](#).

Des de la seua creació, l'Associació Cultural Lo Rafal emprèn activitats culturals en l'àmbit de les Terres de l'Ebre i de les comarques cruïlla (Ports, Matarranya, Maestrat). A més dels congressos, cursos, exposicions i activitats formatives, editem des del mateix any una revista d'informació, divulgació i opinió, Lo Rafal.

Aquesta eina vertebradora del territori del Sénia i de manteniment lingüístic a la nostra comarca ha fet des d'aleshores diversos salts de qualitat.

Actualment, editem tres números a l'any de la revista Lo Rafal (trimestral de 2009 a 2016 i, fins a 2009, editàvem cinc números l'any), sense tenir cap ànim de lucre.

Tracta temes de política local i urbanisme, medi ambient i legislació, immigració i educació cívica, i fa el seguiment de les qüestions d'actualitat que resulten d'interès social per als habitants d'Alcanar.

Tot i que els principals esforços se centren en la revista, també ha realitzat jornades culturals i un premi infantil i juvenil de contes durant la dècada dels 90.

Ja al segle XXI, hem participat en les trobades d'entitats i centres d'estudis del territori de l'antiga Diòcesi de Tortosa celebrades a diversos municipis de les Terres de l'Ebre, el Priorat, el Maestrat els Ports i el Matarranya, organitzades per l'[Institut Ramon Muntaner](#). També vam estar presents en un estand compartit a la Fira del Llibre i Autors Ebrencs de Móra d'Ebre i col·laborem en l'organització del Recercat'06 celebrat a Amposta. L'any següent també vam prendre part al Recercat celebrat a la ciutat de Lleida.

Hem assistit a les trobades de centres d'estudis de Terres de cruïlla, des del seu origen. Els anys 2009 i 2015 organitzàrem les trobades a Alcanar.

Ara mateix, estem treballant també en un projecte de recuperació dels elements pertanyents al patrimoni local i a la Guerra Civil, situats al terme d'Alcanar, mitjançant la implementació de l'antic traçat del Lligallo de la Mar.

4. Descripció del projecte.

4.1. Context del projecte

‘Lo Sénia no és frontera’, tal i com diu el grup de música d’Uldecona Pepet i Marieta. Sempre ha existit una intensa relació social, econòmica i cultural entre aquests pobles, independentment de la pertinença administrativa. Hi ha una continuïtat evident patrimonial i paisatgística.

Els centres d’estudis i entitats organitzades a l’entorn de Terres de Cruïlla pretenem dignificar el treball i les històries de tota una gent, els nostres avantpassats, que tant van treballar per construir tot allò que, des de fa poc, s’ha anat abandonant com si aquell passat no hagués tingut importància. Com a tribut a aquella gent, volem posar en valor aquest patrimoni rural.

Sempre busquem el guiatge, no només d’historiadors, també de ‘savis’ d’altres disciplines com, per exemple, la botànica. Solen ser membres de cada entitat que ja hi vénen col·laborant activament i de manera voluntària. Les persones grans són uns testimonis molt valuosos, ja que, durant la seua vida, han viscut uns canvis vertiginosos. Tot i el poc temps que, en termes històrics, ha passat, la societat que ells es van trobar quan eren menuts, poc té a veure amb l’actual. Ens envoltem de moliners, pastors, pagesos o pescadors que, amb les seues vivències, enriqueixen molt cada itinerari.

Els Itineraris per les Terres de Cruïlla (passejades pel patrimoni del Baix Maestrat, el Montsià i el Baix Ebre) que es duen a terme de juny a novembre, aproximadament, és la principal activitat que realitzem des de 2009. Les sortides, obertes a tothom i gratuïtes, permeten conèixer torres carregades d’història o vestigis dels nuclis antics emmurallats segles enrere, així com fonts naturals o paisatges amagats entre fronteres. Historiadors, savis experts en botànica, arquitectura, ramaderia o artesania, així com les persones grans dels pobles, són els guies privilegiats d’aquestes sortides que apleguen centenars de persones. En l’edició de l’any passat es van realitzar 17 itineraris en 16 municipis, implicant una vintena d’entitats.

Qui vulga vindre només cal que s’adrece al punt de trobada de cada poble a l’hora indicada. Són passejades, sense massa dificultat, per conèixer una part del patrimoni de cada lloc, amb explicacions per contextualitzar la seua importància. La convivència i complicitat entre participants i organització és un altre dels elements intangibles a destacar dels itineraris.

Treballem en la publicació dels itineraris que hem fet en els darrers anys. Hem creat una base de dades per a poder fer arribar les nostres activitats a un públic més ampli.

Com a **conclusió**, dir-vos que:

“Entre diferents entitats sumem diversos projectes units per la voluntat de defensar i fer difusió del territori, el patrimoni i les tradicions de tots els pobles a banda i banda del riu Sénia”.

Per saber-ne més:

<https://terresdecruïlla.wordpress.com/>

<http://surtdecasa.cat/ebre/entorn/joaquim-buj-les-persones-grans-s-n-guies-molt-valuoses-ja-que-han-viscut-canvis-vertiginosos>

<http://www.lorafal.cat/>

<http://patrimonisenienc.blogspot.com.es/>

<http://ceulledecona.blogspot.com.es/>

<http://www.cemaestrat.org/>

<http://www.lodiarietdetraiguera.net/>

<http://lostaulonsgrup.blogspot.com.es/>

<http://camivell.blogspot.com.es/>

<http://www.xtec.cat/~jort2/englatella.htm>

4.2. Introducció

El projecte que presentem consisteix en l'edició d'una publicació que reculli totes les rutes organitzades per l'Associació Cultural Lo Rafal d'Alcanar (amb el suport puntual del Centre d'estudis Lo Codolar de les Cases) dins dels Itineraris per les Terres de Cruïlla durant el període 2009-18.

A més de la descripció de cada recorregut, es mostrarà la geoposició de cadascun, imatges, dificultat, recomanacions, etc.

L'objectiu és dotar el municipi d'Alcanar d'un llibre-guia que servisca d'eina útil per difondre el patrimoni cultural, arqueològic, natural, històric del nostre terme municipal i que atraga possibles visitants. A més, aquests itineraris es poden fer per lliure o amb el guiatge d'entitats o empreses especialitzades del poble que permetria guanyar-se la vida als emprenedors i guies turístics degudament acreditades.

4.3 Relació d'itineraris al municipi d'Alcanar:

2009: Les Cases . 3 d'octubre. Amb el Centre d'estudis Lo Codolar. Visita a les fortificacions de la Guerra Civil a la costa d'Alcanar i les Cases.

Durada: 3'5 hores

L'objectiu és conèixer i valorar els búnquers i nius de metralladores situats al llarg de la costa del municipi d'Alcanar. Incorporar aquest patrimoni dins l'àmbit museístic dels espais de la Batalla de l'Ebre. Difondre el patrimoni de la Guerra Civil Espanyola al sud del Principat.

Ruta guiada al llarg del tram del litoral costaner emplaçat des de la platja de Sòl-de-Riu, tot passant pel nuclide les Cases d'Alcanar, fins arribar a la partida de la Martinenca, per tal d'observar els diferents elements defensius construïts durant la Guerra Civil. Aquests n'esdevenen un conjunt de 12: 6 búnquers, 3 refugis subterranis, 1 campament militar i 2 nius de metralladores

2010: Alcanar. Itinerari pel tram final del riu Sénia.

Dissabte 18 de setembre. Durada: 3 hores

L'objectiu és conèixer les principals edificacions lligades a l'aprofitament humà del riu Sénia que encara queden a la desembocadura d'aquest riu. Apropar la història d'aquestes edificacions als veïns i visitants d'avui dia.

Desplaçament en vehicles fins al Pont del Estretes, veure'l i explicació del seu suposat origen romà, lligar-ho amb la Via Augusta, etc.

Després anar en vehicles fins al Molí de Llucó, visita i explicació. A continuació, estada a Sòl de Riu per fer un petit recorregut fins la desembocadura del Sénia. Per últim visita a un prat. Vam comptar amb el guiatge d'Helena Fibla.

2011. Molins d'oli d'Alcanar. Patrimoni a descobrir.

Alcanar. 12 d'octubre. Amb el Centre d'estudis Lo Codolar.

Durada: 2 h aprox.

L'objectiu de l'activitat és mostrar els exemples més destacats que encara perviuen avui en dia, dels molins pertanyents al segle XIX i XX.

2012. Espais singulars de la Guerra Civil Espanyola al nucli urbà d'Alcanar.

Alcanar. 13 d'octubre. Amb el Centre d'estudis Lo Codolar.
Durada: 2 h aprox.

Recorregut pels edificis emblemàtics d'Alcanar destacats per la seua funcionalitat durant el conflicte bèlic de la Guerra Civil espanyola (1936-39): església, Casa del Marquès, Antic Casino i Casa O'Connor.

2013. Itinerari per les antigues torres de defensa al litoral dels Alfacs, des de la Ràpita fins a les Cases d'Alcanar, amb el relats d'històries.

Dissabte, 17 d'agost de 2013. Les Cases d'Alcanar (Roca Tallada)
Durada: 3h aprox. (Amb vehicles propis).

"No hi ha moros a la costa..!!!"

Fins al final de l'Edat Mitjana, el Mediterrani va estar dominat pels pirates catalans, castellans i genovesos. Però a partir de 1500 el terror de les costes espanyoles, sobretot les del sud i també al nord de la península, va venir de part dels pirates berbers del nord d'àfrica que van assolar les poblacions de la Mediterrània durant gairebé tres segles.

Així comencen a brotar les Torres de Defensa i Guaita al Montsià, algunes d'elles datades al segle S.XIV i d'altres al S.XVI, n'hi han que estan ben conservades, i per desgràcia n'hi han d'altres que han desaparegut en l'oblit, també n'hi han que llastimosament desapareixeran aviat sinó hi posem cura.

Per tot això estem creant una ruta que pròximament veurà la llum, on explicarem com arribar-hi a cadascuna de les Torres. Encara que moltes d'elles han passat al llarg del temps a mans privades i la seva visita interior esta condicionada al seu propietari, sempre en podrem gaudir del seu exterior.

2014. La vida marinera, l'abans i l'ara d'un poble pescador

Dissabte, 6 de setembre.

Centre d'Estudis Lo Codolar – Associació Cultural Lo Rafal.

Hora de trobada i lloc del poble. 10 h. Plaça de Sant Pere, davant l'església.

Recorregut de caràcter urbà per les diferents parts del poble, on abans els mariners feien les seues feines, recollien les barques, reparaven el seu material, venien el peix, etc.

L'objectiu és conèixer com era la vida marinera entre els anys 1930 – 1960, com vivien i com ha canviat el poble i els seus costums. Veure també com a influït la construcció del port per als mariners.

Descripció del recorregut. El recorregut serà tant per dins del poble com per fora, la idea és poder veure amb imatges antigues col·locades al mateix lloc d'on van ser preses, l'abans i el després de la zona marinera. Podrem veure com es treien i on les embarcacions, on es feia la venda del peix, com col·locaven les barques en cas de temporal. Detalls, perquè tenien dos portes a la casa, perquè eren les dones les que treien les barques, per a què servia el campanar, tipologia de les veles, per a què es feien servir les atzavares, etc.

2015: Del Camí dels Montes al jaciment Ibèric de Sant Jaume-Mas d'en Serra.

Alcanar. 10 d'Octubre de 2015, dissabte 9.30 h Centre Cívic

Durada: 2'30h aprox. Cal portar beguda, roba i sabates còmodes per caminar.

L'objectiu de l'activitat és conèixer els paratges naturals de la serra del Montsià, així com les construccions tradicionals de pedra seca, tals com barraques, cocós, povets, a més de visitar el poblat iber dels Sant Jaumes.

Sortirem d'Alcanar cap al camí dels Montes on començarà la nostra descoberta, entre forns de calç, barraques, rajolars i coves, arribarem a les Moles de Bossa on podrem divisar el Mas de Mulet i tota la magnífica panoràmica de la serra, llavors torçarem cap a la dreta en busca de la mar, la Roca Roja allà dalt ens guiarà cap a la barraca del Sabateret, i al racó dels Mangotxos, la font de l'Espotllut ens donarà de veure, allà al fons ja podem veure la mar, passarem per un petit bosc on hi ha el Povet de Badoc i baixarem per la serra del Fandango fins arribar al poblat Ibèric Sant Jaume-Mas d'en Serra.

2016. LA RUTA DEL CÍTRIC

Alcanar. 15 d'octubre de 2016, dissabte

9.30 h. Edifici Vivers Alcanar. C/ Joan Maragall, s/n.

Cal portar vehicle propi, beguda, roba i sabates còmodes per a caminar. La durada aproximada serà de 4 hores.

L'objectiu de l'activitat és donar a conèixer el procés de producció dels cítrics i la seua importància en l'economia d'Alcanar.

Ens trobarem a la seu de Vivers Alcanar per visitar-la i veure un video sobre l'empresa. Ens desplaçarem al Mas del Pi (magatzem de preparació i expedició) on es farà una demostració d'empeltar. Anirem a la finca de Martí, centre de producció amb dues grans basses de reg informatitzat. També coneixèrem la Cooperativa Exportadora d'Agrís 'Montsià' d'Alcanar.

Dinar opcional a un restaurant amb un menú amb cítrics.

2017: El jaciment de Sant Jaume-Mas d'en Serrà.

Dissabte 19 d'agost.

L'objectiu de l'activitat és conèixer el jaciment preiber de la primera edat del ferro de Sant Jaume-Mas d'en Serrà, de la mà del cap de l'equip d'excavacions David Garcia.

Arribarem al punt de sortida (Sant Jaumes) cap a les 10 h, on començarem una petita, però un pèl exigent, pujada cap al jaciment preiber (45-60 minuts). Allà el doctor David Garcia ens farà una petita explicació de la història del jaciment i de les noves descobertes. (60 minuts). Tot seguit, desfarem el camí de pujada i donarem per acabada la jornada.

2018: CONSTRUCCIONS DE DEFENSA DE LA GUERRA CIVIL A LA BADIA DELS ALFACS.

Alcanar, 12 d'Agost de 2018

Lloc de trobada: C/ Rocatallada . Les Cases d'Alcanar

Horari: 10'00h.

Cal portar beguda, roba i sabates còmodes per a caminar.

L'objectiu de l'activitat es conèixer les construccions de defensa de l'exercit Republicà a l'entrada de la Badia dels Alfacs: tals com el fortí, niu de metralladores, polvorí... etc.

Sortirem de Rocatallada a les Cases d'Alcanar amb cotxe cap a Alcanar Platja, una vegada passada la Fàbrica de Cement entrarem pel c/ Merida B, on aparcarem el cotxe. Allà començarem una excursió vora la mar pel lligallo del mar, ara GR92 sender Blau. Aproximadament 3km d'anada on interpretarem totes les construccions de defensa construïdes al llarg de la costa.

5. Pressupost del projecte

Concepte: Publicació Itineraris per les Terres de Cruïla a Alcanar

IMPRESSIÓ:

Tamany obert 400x280 mm, tamany tancat 200x280 mm.

Impressió a 4+4 tintes

28 pàgines en paper estucat mate de 150 gr

Plegat i grapat

Quantitat: 400 exemplars (Import: 910,63 €)+ 21% IVA 400€= 1.101,86 €

MAQUETACIÓ

Subministrada en suport digital: **300 €.** (IVA INCLÒS)

TOTAL : 1.101 €+ 300 € = 1.401 €.

6. Detallar les ajudes públiques percebudes del període 2017-2018

2017

Generalitat de Catalunya: 945 €

2018

Generalitat de Catalunya: 1.260 €

Diputació de Tarragona: 657 €